

Voorwoord: van het paard gevallen

Dit boek gaat over een nieuwe volksziekte, een ziekte die steeds meer op een epidemie begint te lijken, de ziekte van Lyme.

De ziekte van Lyme is 'hot'. Lyme patiënten vragen bij de politiek dringend om aandacht. Steeds meer organisaties maken zich over de verspreiding van de ziekte ernstig zorgen. Volk en vaderland moeten worden gewaarschuwd voor het grote gevaar dat dreigt in bossen en velden: de teek, verspreider van de gevreesde ziekte. Wat voor de politiek moeilijk ligt, is, zoals zo vaak, voor de media geen probleem. De teek, het kleine kruipertje, haalt moeiteloos alle media. Het diertje heeft zelfs al een eigen jaarlijkse week, de 'week van de teek'. En wie staat met stip op één als het meest gehate dier van Nederland? De teek.

De wetenschap laat zich ook niet onbetuigd. Medische wetenschappelijke publicaties stapelen zich op – nationaal en internationaal. Ze blijven netjes binnen het kader van het gangbare, algemeen geaccepteerde beeld van de werkelijkheid. Het gevestigde, objectieve raamwerk van de moderne wetenschap zal door de wetenschappers zelf niet worden aangetast. De wetenschappelijke analyses verlopen meestal als volgt. Eerst wordt de veroorzaker aangewezen; tot voor kort was dat alleen de teek. De teek brengt bacteriën over, wat gevolgd wordt door een infectie, en dan volgt de diagnose. Ten slotte wordt er een wetenschappelijk veilige en verantwoorde oplossing voor het probleem aangeboden. Deze oplossing bestaat altijd uit **antibiotica**.

Maar helaas werken de antibiotische wondermiddelen bij de ziekte van Lyme niet zoals de bedoeling is. Het gewiekste bacterievolkje uit de maag van de teek krijgt het namelijk voor elkaar om

onze scherpste wapens, de antibiotica, te omzeilen en van replek te dienen. Zijn deze microdiertjes dan helemaal niet zo dom en primitief als wij denken?

Oké, als weinig antibiotica niet helpen, dan maar meer. We sturen gewoon meer troepen naar het front. We laten nog meer bacteriëncilliers aanrukken en zetten ze nog langduriger in, bij chronische patiënten desnoods jarenlang. Het lijkt erop dat dit het enige is wat de reguliere geneeskunde kan bedenken. Ze zal zelf niet snel toegeven dat de groeiende lyme-epidemie misschien wel het einde inluidt van het antibioticatijdperk. Maar hoe zit het dan met de alternatieve geneeskunde? Doet die het beter? De alternatieve of complementaire geneeskunde heeft het ook niet gemakkelijk met de ziekte van Lyme. Complementaire genezers lijken op Sancho Panza, voorthobbelend op een alternatief ezeltje, beladen met een uitpuilende grabbelzak aan 'natuurlijke' middeltjes, achter de trotse Don Quichot aan.

Sancho en de grote Don lopen dezelfde kant op. Beide benaderingswijzen, zowel de alternatieve als de reguliere, blijven vastzitten aan het officiële, door vele regeltjes en gewoonten gewettigde wetenschappelijke wereldbeeld. Deze situatie zet, heel logisch, de deur open voor nog een derde categorie, de categorie van de echte beunhazen en kwakzalvers, en niet te vergeten de gewetenloze verkopers, die er alleen maar op uit zijn er een slaatje uit te slaan. Het is duidelijk tijd voor iets nieuws.

ETNISCHE GENEESKUNDE

Dankzij de culturele antropologie en de volkenkunde weten we dat er ook andere verklaringsmodellen voor ziekte zijn. Er zijn ook andere geneesmethoden dan alleen maar die van de tegenwoordig soms 'biomedische technologie' genoemde reguliere geneeskunde. Tot voor kort twijfelde in de westerse wereld niemand aan het gegeven dat de methode van 'onze' moderne geneeskunde 'objectief' is, vrij van metafysica, en dat alles wat ze voortbrengt onomstotelijk wetenschappelijk bewezen is (Pfleiderer 1995: 45). Helemaal aan de andere kant, er pal tegenover, stonden lang de niet-westerse heilkundige systemen, de geneeswijzen van de traditionele volken, de 'inboorlingen' en 'wilden' uit de bush. De vreemde medische ge-

woonten van deze 'onontwikkelden' stonden te boek als berustend op bijgeloof, empirisch wetenschappelijk niet aantoonbaar, doortrokken van irrationele denk- en handelwijzen.

Kritisch beschouwd berust dit standpunt op een puur etnocentrisch vooroordeel. Al die tijd hebben we deze anderen beoordeeld vanuit een in feite grove vorm van culturele arrogantie. Deze arrogantie wordt door onwetendheid gevoed.

Deze onwetendheid zou eigenlijk niet mogen bestaan. Antropologen hebben keer op keer aangetoond dat de genezers van de niet-westerse grote culturen, zoals de traditionele Chinese of de ayurvedische helers uit India, heel succesvol en al heel lang met hun eigen heelkundige systemen werken. Deze systemen zijn alleen niet gemakkelijk met behulp van westerse begrippen te begrijpen. Hetzelfde geldt voor de heelkunst van trommelende en dansende indiaanse medicijnmannen, brouwsels mengende en voorouder bezwerende Afrikaanse toverdokters of Zuid-Amerikaanse *curandero's* die het bewustzijn beïnvloedende kruiden gebruiken,

Sjamaanse helers.

kruidenvrouwtjes, extatische Siberische sjamanen, en alle andere helers van 'ongeleterde aard'. Deze 'primitieve' helers brengen echter opmerkelijke genezingen teweeg.

Gelukkig veranderen de inzichten. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en de Unesco hebben resoluties opgesteld waarin deze feiten wél erkenning vinden. In 1976 werd al door de WHO lof uitgesproken voor de rol die traditionele helers spelen bij het in stand houden van de gezondheidszorg voor meer dan de helft van de wereldbevolking (Foster/Johnson 2006: 10). De conferentie van Alma-Ata (Kazachstan, 1978) was een historisch moment. De WHO heeft zich toen heel duidelijk uitgesproken vóór een opwaardering van de traditionele geneeswijzen en de noodzaak tot integratie daarvan in de moderne medische zorg (Heinrich 2001: 2).

Als het om genezen gaat, is de reguliere, westerse geneeswijze, etnisch-medisch gezien, dus duidelijk niet de norm, zeker niet de enige norm. Het moderne westerse denken kan geen exclusieve aanspraak op de waarheid maken. Vanuit antropologisch standpunt gezien is de westerse geneeskunde, net als de rest, gewoon een van de vele mogelijke gezichtspunten en niet meer dan dat. Ook zij is cultureel bepaald, een *culturele constructie*, een product van bepaalde historische en maatschappelijke processen. Van welke aard is de moderne westerse constructie?

In de moderne medische laboratoria worden waarneembare, objectieve feiten niet 'ontdekt' maar 'geproduceerd'. Dat gebeurt door middel van experimentele interactie tussen de wetenschapper en het object. De moderne onderzoekers zijn zich er niet van bewust dat ze daarbij, zoals dat heet, a priori uitgaan van begripsconstructies, van bepaalde veronderstellingen waarbij niet gevraagd mag worden naar de oorsprong ervan.

Enkele voorbeelden van zulke veronderstellingen:

- Het denken in onverzoenlijke tegenstellingen: natuur tegenover mens, lichaam tegenover geest, individu tegenover samenleving, het gevoel tegenover het denken, gezondheid tegenover ziekte, natuurlijk tegenover bovennatuurlijk en objectief tegenover subjectief.
- De aanname dat natuurlijke ziekte- en genezingsprocessen door het verstand en door de wetenschappelijke benadering volledig te begrijpen zijn.

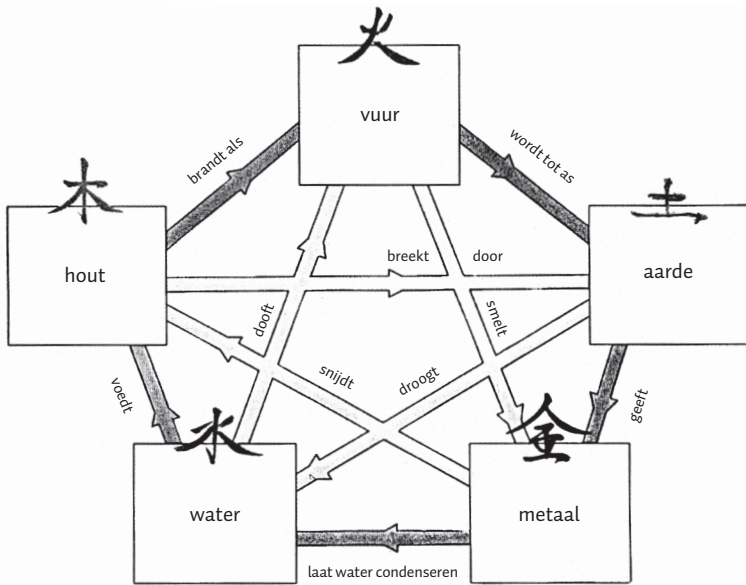
- De aanname dat de wereld van de natuur, inclusief het lichaam, door technologie te beheersen, te manipuleren en onder controle te krijgen is. Deze aanname komt voort uit de hedendaagse opvatting dat de mens eigenlijk een machine is, een cybernetisch gestuurde, intelligente biologische machine, die onder het schedeldak voorzien is van een rekenapparaat en een soort harde schijf voor het opslaan van data.

In dit beeld passen ook uitdrukkingen als ‘de schijf is vol’, ‘even resetten’, ‘geen energie meer hebben’, ‘de batterij is leeg’, ‘de tikker is stuk’. Bionische humanoïden als de Terminator, gespeeld door Arnold Schwarzenegger (inmiddels een klassiek voorbeeld) belichamen de mythologie van dit moderne wereldbeeld. Uit dit wereldbeeld komt ook de idee voort dat hersendode of gekloonde menselijke lichamen zouden kunnen dienen voor het vervangen van hart, nieren en lever, en dat deze organen net zo gemakkelijk zouden kunnen worden verwisseld als de banden of bougies van een auto.

- De veronderstelling dat geloof in geesten, overleden familieleden en bovenzinnelijke krachten nergens voor nodig is en beter buiten beschouwing kan blijven als het erom gaat ziekteprocessen volledig te begrijpen (Lock/Scheper-Hughes 1996: 43).

De in 1984 overleden Franse filosoof Michel Foucault stelde als vraag ‘Aan wat voor lichaam heeft de maatschappij, de staat, behoefte?’ Het ‘lichaam’ was voor hem niet gewoonweg een biologisch gegeven. Het ‘lichaam’ is, net als de geneeskundige terminologie, en ook net als geneesmiddelen, diagnoses en therapeutische processen, cultureel bepaald. Dat geldt ook voor het lichaamsbegrip binnen de reguliere geneeskunde. Sinds de verlichting (± 1650-1800) is binnen deze geneeskunde het begrip ‘fysiek lichaam’ losgemaakt van het begrip ‘ziel’ en is sinds die tijd alleen nog maar een mechanisme. Pas in de 20e eeuw zijn pogingen gedaan, in de psychiatrie en de psychosomatiek, om de kloof tussen lichaam en ziel weer te overbruggen. Maar ook in deze twee wetenschappelijke vakgebieden wordt nog steeds alleen maar gezocht naar ‘concrete’, dat wil zeggen, materiële en organische oorzaken, vooral op het gebied van de hersenstofwisseling.

Modellen van het menselijk lichaam bestaan er net zoveel als er

Het Chinese model: yin-yang en de vijf elementen.

geneeswijzen bestaan. De voorstelling dat het lichaam, het inwendige van het lichaam en het functioneren van de organen mechanica is, bestaat bij de traditionele volken helemaal niet. De oude volken beperken de werkelijkheid ook niet tot dat wat alleen weeg- en meetbaar is. Dit houdt *niet* in dat zij niet zorgvuldig en nauwkeurig waarnemen. Vaak observeren zij de fenomenen van de natuur zelfs met meer precisie dan wij doen (Levi-Strauss 1977: Hfdst. I). Energetische, psychische en geestelijke aspecten sluit men in deze culturen niet als 'irreële' of 'subjectieve' factoren uit. Hun 'denkmodel' ontleen ze niet aan apparaten als de klok of de computer, maar aan het landschap, aan het weer, het verloop van de jaargetijden of de beweging van de planeten.

Meegaand met de seizoenen en de ritmen in de natuur, leert en begrijpt men wat er in de menselijke microkosmos gebeurt. De natuur als een groot geheel, de macrokosmos, is zelf ook een lichaam dat ademt en leeft. Zij is 'moeder Aarde', de 'oerreus' uit het begin, of het ongeslachtelijk oerwezen (in het paradijs) dat zich splitste

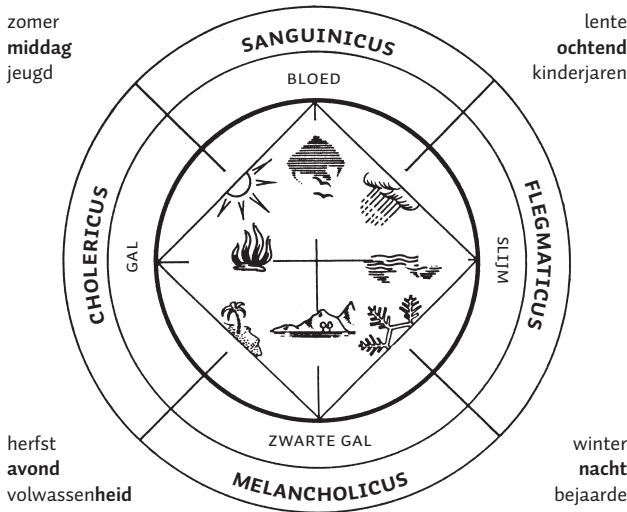
en zo tot schepping werd. Dit wezen heeft net als wij botten (gesteentestructuur van de aarde), heeft net als wij aderen en venen (rivieren, zeeën en meren), heeft ook een hart (de zon), reflecterende hersenen (de maan), een huid (de humuslaag), haren (bossen en weiden), een schede (bronnen en moerassen), borsten, ledematen, adem (de wind) enzovoort.

De meeste mensen in onze tijd vinden deze metafoor nogal primitief en naïef. Toch laat bijvoorbeeld de traditionele Chinese geneeskunde zien dat het denken in deze metaforen helemaal niet zo gek is en dat dit heel bruikbare inzichten oplevert. Een cyclisch systeem van werkingen en veranderingen verbindt vijf elementen, ook vijf jaargetijden, vijf smaakrichtingen, vijf zielenstemmingen en vijf lichaamsdelen met elkaar: *hout* (lever, gal, woede, lente) brandt als vuur, *vuur* (hart, vreugde, zomer) wordt tot aarde of as, uit *aarde* (milt, zorgen, nazomer) ontstaat metaal, *metaal* (longen, verdriet, herfst) smelt en wordt vloeibaar (water), *water* (nieren, vrees, winter) voedt wederom het hout.

Een vergelijkbaar model werd door de genezers uit het oude Griekenland gebruikt. In het Griekse model zijn de vier jaargetijden, met hun verschillende mate van hitte en vochtigheid, analoog aan vier lichaamssappen (bloed, gele gal, zwarte gal, slijm), vier elementen, vier dagdelen, vier levensfasen, vier persoonlijkheidstypen en nog andere verschijnselen. Met dit metaforische model werd meer dan duizend jaar lang, tot na de renaissance, genezen.

De Kallawaya-indianen in Bolivia vergelijken het lichaam met een berg, een berg met hoofd, hart (het dorp), maag, ingewanden, borsten, voeten enzovoort. Bronnen en beken zijn het bloed, de jaargetijden vormen zijn levensritme. Kaalslag en steenwinning bedreigen zijn gezondheid; aardbevingen, steenslag, onverwacht neerstortend water, zijn de ziekten. Pathologische verschijnselen bij de mens heelt men door rituelen die gewijd zijn aan een heilige berg in de buurt van het dorp (Lock/Scheper-Hughes 1996: 57).

De oude Egyptenaren vergeleken het menselijk lichaam met het groene en door de stoffige woestijn omgeven en begrensde Nijldal. De Nijlstream, die het leven mogelijk maakt met zijn vruchtbare slib, die de vegetatie bewatert en daarna het vuile en verontreinigde water ook weer uit de kanalen voor de watervoorziening afvoert,

Grondschemata van de humoraalpathologie.

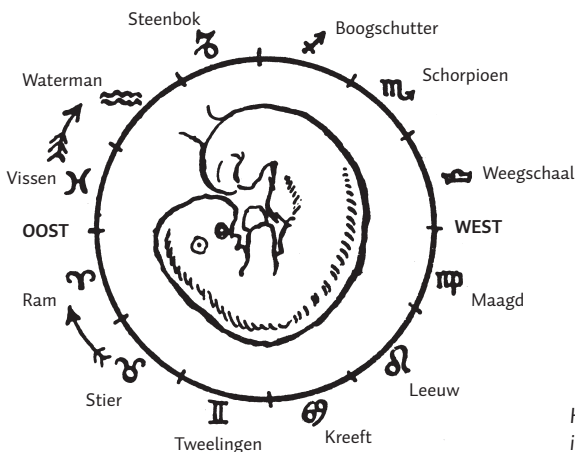
werd vergeleken met het spijsverteringskanaal dat bij de mens van de mond tot aan het uiteinde van de dikke darm reikt. Het was van belang om uitdroging, vochtophopingen, afwijkingen, stoornissen en blokkades op te heffen. In de oud-Egyptische geneeskunde speelden daarom vooral laxermiddelen, braakmiddelen, klysma's, vacuümreiniging van de huid (*cupping*) en aderlaten een belangrijke rol.

In India waren het de drie meest in het oog springende jaargetijden die tot het model leidden. Beleeft de mens niet ook hitte-toestanden (*pitta*), zoals de hete, stofdroge pre-moesson? Ervaart hij niet evenzo vochtig-hete, slijmerige, besmettelijke toestanden (*kapha*) die op de moesson lijken, of koele winderige toestanden (*vaya/vata*), zoals men ze in de natuur tijdens de late herfst beleeft (Storl 2004a: 30)?

Er zijn ook volken, zoals de voorchristelijke Europeanen, die zich het lichaam voorstelden als een huis. In het midden stond de warme kachel. De vuurplaats was het hart. De stal, onder hetzelfde dak, met de dieren, was het onderlijf. 'Ziekte' is binnen deze voorstellingswijze onreinheid, gebrek aan hout voor de kachel, voedseltekort of ongewenst bezoek (van geesten of demonen).

In de middeleeuwen en vooral in de renaissance werd het menselijk lichaam geplaatst in een kosmisch-astrologisch-energetisch verband van relaties. Men zag het als de microkosmische afspiegeling van de gehele kosmos. In het lichaam was de complete dierenriem terug te vinden, van de krachten van het sterrenbeeld Ram boven in het hoofd tot de krachten van het sterrenbeeld Vissen beneden in de voeten. De planeten beheersten de organen en de stemmingen, de planetaire energieën trokken hun baan door het hele lichaam. De arts moest daarom ook astroloog zijn, hij moest weten welke planeten in de organen en welke in de geneeskruiden werkzaam zijn en hoe hij deze op de juiste wijze met elkaar in verbinding kon brengen.

In het traditionele Afrika zijn de mens en zijn lichaam een onlosmakelijk deel van het sociale spanningsveld. Ziek-zijn beperkt zich niet tot het individu. Spanningen binnen de stam of met een andere stam, overtreding van een taboe, belediging van de voorouders en soortgelijke gebeurtenissen zijn ziekmakend. Nijd, haat, slechte gedachten verstoren de sociale rust en worden gezien als hekserij. De ziekte diagnosticeren betekent voor deze Afrikanen dat de storing moet worden opgespoord, en die ligt dan niet in het disfunctioneren van organen of in een infectie door bacteriën, maar in het tussenmenselijke. Het hele dorp wordt in het rituele genezingsproces betrokken.

Het menselijk embryo in de dierenriem.

Er zijn nog meer voorbeelden te geven, zoveel dat we er gemakkelijk een boek mee kunnen vullen. Maar daar gaat het niet om. Het gaat erom dat we ons ervan bewust worden dat ieder medisch systeem en ieder denkmodel zijn geldigheid heeft en dat ieder systeem met succes ziekte kan behandelen. Daarom zullen we in dit boek niet alleen uitgaan van het gangbare biotechnologische model en de bekende biotechnologische onderzoeksgegevens. We zullen ook ingaan en meenemen wat de etnische genees- en kruidenkunde te bieden heeft.

GEESTELIJKE LEIDING IS NIET ALTIJD ZACHTZINNIG

Dit boek is niet ontstaan vanuit edele kennisdrang of een onderzoekersgeest, maar vanuit de noodsituatie die ontstond toen mijn gezondheid op het spel kwam te staan nadat ik zelf geïnfecteerd was geraakt met de borreliabacterie. Het boek is daarom een heel persoonlijk boek geworden, het getuigt van de lange en avontuurlijke weg die leidde tot de ontdekking van wat in mijn geval het juiste geneesmiddel en de juiste behandeling bleken te zijn.

Op deze weg kwam heel goed van pas wat ik als etnoloog op medisch gebied van de verschillende volken heb geleerd. Tegelijkertijd kon ik ook veel praktische kennis putten uit de overleverde westerse kruidengeneeskunde. Ik leerde van Cheyenne-medicijnmannen, van Indische helers en van de oude mijnwerker Arthur Hermes om op mijn intuïtie te vertrouwen. Ik leerde inzien dat wij ons eigen lichaam eigenlijk veel beter kennen dan wat volgens het afstandelijke verstand mogelijk is. Met innerlijke aandacht in de meditatie, wanneer we de blik naar binnen richten, kunnen we ons lichaam beter waarnemen en beter aftasten dan met welke geavanceerde medische scantechnologie (zoals MRI- en CT-scans) ook. Hoewel het voor het alledaagse, oppervlakkige verstand lastig is om het te begrijpen, weten we diep vanbinnen altijd wat ons kwelt en wat ons goed doet. Naast het nauwlettend waarnemen van de uiterlijke lichamelijke symptomen heb ik daarom steeds geprobeerd mijn bewustzijn naar binnen te richten, naar wat de ziel beroert. Van de indianen heb ik geleerd om op de beeldentaal van de dromen te letten. De oerbewoners van Amerika zijn ervan overtuigd dat visioenen, dromen, helende inspiraties en ziekten ons toegezonden wor-

den door wezens die aan ons verwant zijn en met ons samenleven, zoals dieren, stenen, planten, de wolken, de bergen en ook onze voorouders, die ons op helpende wijze van ingevingen voorzien. Aan mijn voorouders heb ik te danken dat ik de wortel vond die op de juiste manier helpt om de ziekte van Lyme te genezen, namelijk de wortel van de weverskaarde. Want mijn voorouders waren wevers en zij hebben eeuwenlang met deze plant gewerkt.

Kaardenbolworteltinctuur of -thee (meerdere weken lang ingenomen) gecombineerd met een- of tweemaal daags warmtetherapie van minimaal 42 °C (sauna, heet bad of zweethut) is een goede aanpak voor het helen van de ziekte van Lyme.

(Voor een gedetailleerde beschrijving zie blz. 150 e.v. en 160 e.v.)

Na verloop van tijd was het bekend geworden dat ik mijn lyme-infectie overwonnen had met de kaardenbolwortel: gaandeweg kreeg ik steeds meer brieven, e-mails en telefoontjes over de kaardenbolkuur en op een gegeven ogenblik werd mij duidelijk dat de tijd gekomen was om er een boek over te schrijven. Het laatste zetje kreeg ik toen een biofysicus uit de Wetterau (een landstreek bij Frankfurt) zich bij mij meldde. Hij had zelf aan de ziekte van Lyme geleden. Chronische vermoeidheid, spierpijn, gevoelloze ledematen, geheugenverlies tot en met psychoseachtige toestanden hadden hem geplaagd. Hij heeft toen de kaardenbolwortel geprobeerd en kijk, de symptomen verdwenen. 'U hebt zich met deze kuur medisch verdienstelijk gemaakt', schreef hij en als dank bood hij aan om aan mij al zijn onderzoeksdocumentatie die hij over het thema Lyme had verzameld, uit te lenen, zolang ik die nodig had. Kort daarna trof ik een dikke ordner in mijn brievenbus aan. De aktemap was gevuld met een selectie van de meest recente onderzoeksresultaten en uitgebreide vakliteratuur op medisch gebied betreffende de ziekte van Lyme. Nieuwsgierig bladerde ik door de teksten en al gauw raakte ik totaal verstrikt in een oerwoud van medische vaktermen als cerfuroxim, human granulocytic ehrlichiosis, Western Blot, lipopolysacchariden, cytokinen en al die afkortingen die niet verklaard worden, zoals CPK¹, ELISA², ESR³, EMC⁴, JHR⁵, IgM⁶, PCR⁷ en ga zo maar door. Om gek van te worden. Het

zou weken gaan duren om me door deze onbegrijpelijke woordenbrij heen te worstelen. Daar zat ik nu niet bepaald op te wachten! Buiten het huis lag nog een hele berg hout om te hakken, de tuin moest nog winterklaar gemaakt, de compost moest nog worden omgezet, de omheining gerepareerd, en ik moest ook nog de stallen uitmesten. Help!

Ik heb de aktemap toen aan de kant gelegd en nam het besluit om 's morgens eerst het lichamelijke werk in het huis en de stallen te doen, 's middags te schrijven en de aktemap te vergeten.

Voordat ik aan de pc zou gaan zitten om aan mijn schrijfproject te beginnen, wilde ik nog één keer uit paardrijden gaan. Het was een mooie zonnige dag. We zadelden de paarden op en hup, daar gingen we, over stenen, langs houtkap, dwars door kreupelhout en sparrenbos. De honden renden hijgend mee. Algauw werd het een wedstrijdje. Meestal verlies ik, maar deze keer rook ik de kans om als eerste bij de wegkruising te zijn die ons doel was. Maar plotse-ling, in volle galop, draaide mijn paard met een scherpe hoek van de route af. Het zadel schoof onder me weg. Ik knalde met mijn gezicht tegen een boomstam en viel. Ik had het gevoel alsof een bergreus mij met een knuppel midden in het gezicht had geslagen. Gelukkig was de klap net onder mijn neusbeen terechtgekomen, anders was de neus gebroken. Maar de voortanden wiebelden en de lip was gescheurd. Toen ik weer op het paard wilde klimmen merkte ik opeens dat er iets niet in orde was met mijn linkerarm. De pols werd snel dikker en was gebroken.

Het eerste wat de indianen die ik in Montana heb gekend, zouden hebben gevraagd, is welke geest er dan wel in het paard was geva-ren. Maar hier in Europa vraagt men zoiets niet. Arthur Hermes, die mij dichterbij de goden en geesten van de natuur gebracht heeft, zou waarschijnlijk gezegd hebben dat deze slag vanuit de 'andere dimensie' komt, dat het met geestelijke leiding te maken heeft. Ter illustratie zou hij het verhaal uit de kast halen over toen hij in januari 1945 in het Zwarte Woud, bij zijn ingesneeuwde berghut, op skiën over de witte weide flitste en onverhoeds ten val kwam en daarbij een been brak. Hij begreep eerst niet waarom hem dat overkwam, want hij was een geoefend en zeer voorzichtig skiër. Toen hij dezelfde dag weer thuiskwam lag er een oproep in de brieven-

bus. Hij zou bij een cavalerie-eenheid geplaatst worden om te gaan vechten aan het oostfront en ze zochten mannen die met paarden overweg konden. Hermes was toen al 55 jaar oud, maar de oorlogstoestand was heel ernstig. Toen Hermes van zijn beenbreuk genezen was, was de oorlog voorbij. 'Dit is geestelijke leiding! Van het front was ik zeker niet levend teruggekeerd. De goden waren iets anders met mij van plan.'

Voor mij was het nu gedaan met houthakken, tuin ompspitten en stallen uitmesten. Ook de bediening van het toetsenbord, achter de pc, kon ik vergeten. Ik kon geen sinaasappel meer schillen, mijn schoenen niet meer aantrekken, geen jampot meer open krijgen en zelf mijn jas niet meer dichtknopen. Ik kon absoluut niets meer, behalve slapen, eten en ... lezen. Nu had ik dus tijd om te lezen, veel tijd. Ik haalde de aktemap van de wetenschapsman weer tevoorschijn en verdiepte me erin tot er stoom uit mijn oren kwam. Langzaam maar zeker werd ik mij ervan bewust dat ik mijn boek zonder deze voorstudie helemaal niet zou kunnen schrijven. De literatuur in de aktemap was heel verhelderend. Het werd me duidelijk hoeveel tegenspraak en hoeveel niet-onderbouwde beweringen er schuilgaan achter de getallen en cijfers in de wetenschappelijke artikelen en al die moeilijke woorden. Achter de hoge façade van verheven wetenschappelijkheid steekt veel radeloosheid, verwarring en helaas ook profileringsdrang. De aangehaalde statistieken spreken elkaar op heel veel plaatsen tegen. Hoe hoog is bijvoorbeeld de besmettingsgraad van teken met borrelia? De verschillende onderzoekers leveren allemaal andere getallen. Hoe snel breiden de spirocheten zich in het lichaam uit? Duurt dat weken, zoals enkele deskundigen beweren, of duurt dat slechts enkele uren? Gaat het om een lichte infectie, die door een antibioticakuurtje van drie weken te verhelpen is? Of is de ziekte van Lyme misschien een modeziekte, waarvan het labeltje gewoon iets te vaak gebruikt wordt? Wat natuurlijk ook zou kunnen is dat we serieus, maar niet onderkend, te maken hebben met een enorme epidemie, die wereldwijd voorkomt en zich momenteel steeds verder verbreidt, en die zich kenmerkt door voortdurend wisselende symptomen. Het succespercentage van de reguliere lymetherapie (met behulp van antibiotica) ligt volgens sommige deskundigen op 90%. Anderen

gaan uit van slechts 25 tot 40%, en er zijn ook deskundigen die menen dat de ziekte van Lyme helemaal niet te genezen is. Er is veel onenigheid over de betrouwbaarheid van de bloedtesten (die werken volgens het principe van de antilichamendiagnostiek). En steeds weer lekt er informatie naar buiten dat deze tests eigenlijk nauwelijks geschikt zijn voor het stellen van een diagnose. Zijn het alleen teken die de ziekte van Lyme overbrengen? Of zijn er ook muggen, mijten, horzels of andere insecten die dit doen? Kan de ziekte worden overgebracht via speeksel of andere lichaamssappen, via sperma of moedermelk? Via bloedtransfusie? Wie weet, het is niet bekend. Hoeveel nieuwe besmettingsgevallen zijn er? Uitgaande van de officiële cijfers is er alleen in Nederland al sprake van meerdere tienduizenden nieuwe besmettingsgevallen bij mensen per jaar. En in Duitsland gaat dit getal momenteel (2011) richting 1 miljoen nieuwe gevallen per jaar. In de VS loopt het getal waarschijnlijk al in de miljoenen en wordt de ziekte van Lyme beschouwd als de snelst groeiende besmettelijke ziekte.

Is de ziekte van Lyme een nieuwe ziekte of bestond zij altijd al? Waarom was de ziekte van Lyme, ofwel borreliose, in 1907, toen de arts Borrell uit Straatsburg de schroefvormige spirocheet ontdekte, geen probleem? Hoeveel borreliabacteriestammen zijn er? Veroorzaken zij allemaal dezelfde klachten? En klopt het dat in Amerika vooral de *Borrelia burgdorferi* in teken en patiënten gevonden wordt, terwijl er in Europa ook andere stammen van de bacterie worden aangetroffen (*B. afzelii*, *B. garinii*, *B. lusitaniae*, *B. valaisiana*)? Hoe is dat te verklaren? Weten de bacteriën soms nog niet dat ze probleemloos op een vrachtschip of slechts binnen enkele uren per vliegtuig naar de andere kant van de oceaan kunnen gaan?

Een bijna eindeloze rij vragen en bijna nergens een duidelijk antwoord! Hoe meer ik las, hoe meer ik in de ban raakte van deze fascinerende literatuur.

Ik houd het erop dat het inderdaad 'geestelijke leiding' was die mij buiten gevecht had gesteld, zodat ik kon gaan lezen en me serieus in de materie verdiepen. Geestelijke leiding is niet altijd zo hemels en zachtvaardig als mijn newagevrienden altijd weer bezwerend beweren. Geestelijke leiding kan ook hardhandig zijn. En

soms roept ze een bergtrol met een grote knuppel op. Of leidt ze een kobold door het paardenhoofd.

Terzijde vermeld ik dat de gebroken onderarm – spaakbeen en ellepijp – snel heelden. Nadat ik in meditatie mijn geest door de arm had laten gaan, en daarbij waarnam dat de botten ‘schoon’ gebroken waren, wist ik dat het niet nodig was om naar een arts te gaan. Röntgenfoto’s, gips en pijnstillers kon ik achterwege laten. Daarvoor in de plaats bracht ik rond mijn arm een omslag aan met vers geraspte smeerwortel, die de de granulatieprocessen⁸ en de callusvorming van het bot stimuleert en ook nog enigszins pijnstillend werkt. Verder dronk ik veel heermoothee, waarin veel kiezelzuur zit, wat ook de botvorming ondersteunt. Bovendien baadde ik mijn arm één keer per dag in een heet afkooksel van heermoes, waar ik ontstekingsremmende duizendbladthee aan toevoegde.

De spalken, die nodig waren om de pols stil te houden, had mijn vrouw uit dunne, buigzame wilgentenen gesneden. Deze konden gemakkelijk worden verwijderd wanneer het tijd was voor de behandeling met de kruiden. Met gipsverband was dat niet mogelijk geweest en het genezen zou daarom veel langer hebben geduurd. Op deze manier lukte het om na drie weken alweer aan het toetsenbord van de pc te zitten om deze woorden te schrijven.